

SPIS TREŚCI

WSTĘP	13
ROZDZIAŁ I	
W POSZUKIWANIU ISTOTY AUTORYTETU	19
1. Etymologia terminu: autorytet	20
Asocjacje słownikowe	21
2. Definiowanie autorytetu	22
Definicje potoczne	23
3. Nachylenia dyscyplinarne w definiowaniu autorytetu	25
Definicje pedagogiczne	25
Definicje psychologiczne	26
Definicje socjologiczne	26
4. Optyki metodologiczne w definiowaniu autorytetu	27
Definicje podmiotowe	28
Definicje atrybutywne	29
Definicje relacyjne	30
5. Dylematy badań nad autorytetem	32
Autorytet: podmiot czy atrybut?	32
Model uniwersalny a kontekstowy autorytetu	33
Autorytet: podmiot czy rola?	34
Znaczenie ujęcia relacyjnego autorytetu	35
Ujęcie czynnościowe i statyczne	35
Wymiar procesualny	36
6. Definicja regulująca autorytetu	37
7. Źródła i typy autorytetu	37
Autorytet epistemiczny i deontyczny	37
Autorytet ujarzmiający i wyzwalający	38
Autorytet wewnętrzny i zewnętrzny	39
Typy autorytetu ze względu na charakter uznania jego nadrzędności ..	39
Autorytet ze względu na typ więzi	40
Autorytet ze względu na poziom akceptacji	41
8. Dziedziny autorytetu społecznego	41

Autorytet moralny (aksjologiczny).....	42
Autorytet merytoryczny (ekspertski).....	42
Autorytet formalny (strukturalny lub normatywny).....	43
9. Funkcje autorytetu.....	44
Wymiary funkcji autorytetu.....	45
Funkcje autorytetu w wymiarze ogólnospołecznym.....	45
Funkcje autorytetu w wymiarze grupowym.....	47
Funkcje autorytetu w wymiarze jednostkowym.....	48

ROZDZIAŁ II

POSZUKIWANIA WYRÓŻNIKÓW POLITYCZNOŚCI

AUTORYTETU.....	51
1. Autorytet społeczny a autorytet polityczny.....	51
Atrybuty autorytetu społecznego – model uniwersalny.....	51
Kryzys uniwersalnego modelu autorytetu społecznego?.....	55
Konsekwencje przyjęcia uniwersalnego modelu autorytetu politycznego ..	56
2. Dylematy „polityczności” autorytetu.....	57
Autorytet polityczny „jako zawód” i legitymacja formalna.....	57
Autorytet polityczny o mandacie nieformalnym.....	58
Pierwotna i wtórna „polityczność” autorytetu.....	59
Autorytet „niepolityczny”.....	60
Autorytet „apolityczny”.....	62
Autorytet „metapolityczny”.....	62
„Skala polityczności” autorytetu.....	63
3. Autorytet a inne formy politycznego sprawstwa.....	64
Autorytet jako wpływ.....	64
Autorytet jako przywództwo.....	66
Autorytet a przywództwo: komparatystyka.....	68
4. W poszukiwaniu kryteriów polityczności autorytetu.....	69
Kryteria kwalifikacji do „polityczności” autorytetu.....	69
Ujęcie instytucjonalne.....	70
Ujęcie normatywne.....	71
Ujęcie teleologiczne.....	72
Ujęcie behawioralne.....	73
Uwikłanie ideologiczne.....	75
Ujęcie funkcjonalne.....	77
Publiczny charakter podmiotu autorytetu.....	78
5. Autorytet polityczny w dobie mediatyzacji.....	79
6. Autorytet polityczny jako podmiot i narzędzie socjotechniki	
politycznej.....	82
Autorytet jako forma wpływu społeczno-politycznego.....	82

Autorytet polityczny na tle narzędzi sprawczych socjotechniki	83
Socjotechniczny status autorytetu politycznego	86

ROZDZIAŁ III

ZWIĄZEK AUTORYTETU POLITYCZNEGO Z PANOWANIEM

I WŁADZĄ	89
1. Autorytet a panowanie.	89
Weberowska koncepcja i typy panowania.	90
Weberowska ccharakterystyka typów panowania.	90
Panowanie charyzmatyczne i autorytet religijny	92
Charyzma a autorytet: komparatystryka.	94
Autorytet charyzmatyczny	95
Kult jednostki jako forma autorytetu	96
Kult jednostki a autorytet polityczny.	99
2. Autorytet a władza (meandry autorytetu deontycznego)	101
Władza jako zjawisko polityczne	101
Relacje na linii władza–autorytet.	102
Tożsamość władzy i autorytetu	103
Władza jako nieuwarunkowana przemoc	104
Władza: między przemocą a autorytetem.	105
Autorytet a władza: model Sztompki	105
Elementy imperatywne w autorytecie	107
Autorytet jako atrybut władzy	109
Zróznicowanie zakresu władzy i autorytetu	111
Antypodyczność władzy i autorytetu	112

ROZDZIAŁ IV

FILOZOFICZNE I IDEOLOGICZNE WIZJE AUTORYTETU

POLITYCZNEGO	114
1. Wizje autorytetu w myśli politycznej.	114
Źródła autorytetu politycznego czasów antycznych.	114
Autorytet mitu	114
Narodziny filozofii	115
Zwrot sofistyczny	116
Idealizm platoński	117
Arystoteles – relatywizm form autorytetu	118
Szkoly helleńskie	118
Wizje autorytetu w okresie średniowiecza	119
Autorytet polityczny w koncepcji teocentryzmu chrześcijańskiego	119
Autorytet polityczny między uniwersalizmem papieskim i cesarskim	120

Zmierzch ambicji uniwersalistycznych.....	121
Renesansowe wizje autorytetu politycznego.....	121
Humanizm renesansowy.....	121
Machiavelli: autorytet jako socjotechniczna sprawność.....	122
Idea suwerenności Bodina.....	122
Utopia renesansowa.....	123
Wizje autorytetu między renesansem a oświeceniem.....	123
Thomas Hobbes: autorytet „ <i>Lewiatana</i> ”.....	124
Stan natury i umowa społeczna Johna Locka.....	124
Oświecenie: autorytet w dobie emancypacji rozumu.....	125
Wiek XIX – autorytet na drodze do delegitymizacji.....	127
Alchemia romantyzmu: autorytet mitu i ducha.....	127
Kościół katolicki w obliczu upadku autorytetu.....	127
Konserwatyzm „porewolucyjny”.....	128
Socjalizm: autorytet „konieczności dziejowej”.....	129
Anarchizm XIX wieku – świat bez autorytetu.....	131
Autorytet, jako kult bohatera.....	131
Autorytet polityczny w paradygmacie naukowym.....	131
XX wiek: w poszukiwaniu utraconego autorytetu politycznego.....	132
2. Autorytet polityczny w „klasycznych” systemach ideologicznych.....	133
Myśl chrześcijańska.....	134
Myśl konserwatywna.....	135
Nacjonalizm.....	136
Socjalizm.....	137
Liberalizm.....	138
Anarchizm.....	140
Postmodernizm.....	140
3. Autorytet polityczny w okresie „ <i>końca ideologii</i> ”.....	141

ROZDZIAŁ V

SPOŁECZNO-KULTUROWE UWARUNKOWANIA AUTORYTETU POLITYCZNEGO.....

1. Autorytet–społeczeństwo–kultura: triada analityczna.....	144
2. Społeczeństwo, jako środowisko działań autorytetu.....	145
Jednostka – autorytet – społeczeństwo.....	146
Społeczeństwo a autorytet.....	146
Społeczeństwo a jednostka w wymiarze autorytetu.....	147
3. Kultura jako środowisko autorytetu.....	148
Etymologia pojęcia: kultura.....	149
Kategorie kultury społecznej.....	149
Elementy kultury (rysy kulturowe).....	151

Kulturowa determinacja autorytetu	153
Autorytet jako nośnik wartości i norm społecznych	156
Kultura masowa jako środowisko autorytetu	157
Wpływ kultury masowej na sferę autorytetów	158
4. Kultura polityczna jako determinanta autorytetu	161
Szeroki nurt definicyjny	161
Wąski nurt w definiowaniu	162
Obraz kultury politycznej społeczeństwa polskiego doby III RP	163
5. Wpływ socjalizacji politycznej na dobór i odbiór autorytetów	167
Zjawisko socjalizacji	167
Socjalizacja polityczna	168
Socjalizacja polityczna a kreacja autorytetów	169
Polski model socjalizacji politycznej a autorytet	170
ROZDZIAŁ VI	
AUTORYTET POLITYCZNY A KULTURA ZAUFANIA	172
1. Zaufanie jako zjawisko społeczno-polityczne	172
Kultura zaufania czy kultura nieufności?	174
Zaufanie, jako czynnik kreacji autorytetu politycznego	176
2. Zaufanie społeczne Polaków w świetle badań empirycznych	178
Zaufanie wertykalne i horyzontalne w świetle danych empirycznych	178
Zaufanie horyzontalne	178
Zaufanie wertykalne	180
Zaufanie jako orientacja wobec elementów systemu politycznego	181
Zaufanie wobec systemu	181
Zaufanie wobec instytucji	183
Zaufanie wobec osób politycznych i roli jednostki w systemie	184
Zaufanie wobec polityków	185
3. Kapitał społeczny a autorytet polityczny	187
Kapitał społeczny jako przedmiot współczesnych badań	188
Kapitał społeczny w Polsce na podstawie badań empirycznych	190
Wskaźniki kapitału społecznego w społeczeństwie polskim	190
Kapitał społeczny jako determinanta autorytetu politycznego	192
ROZDZIAŁ VII	
DETERMINANTY I ZMIENNOŚĆ FORM AUTORYTETU	
POLITYCZNEGO	193
1. Czynniki generujące zmienność autorytetów politycznych	193
Model gospodarki	193
Struktura społeczna	194
Zakres regulacji sakralnej	195

Dominująca ideologia	196
Elitaryzm vs. egalitaryzm.....	196
Typ systemu społeczno-politycznego	198
2. Wymiary zmienności form autorytetu politycznego.....	198
Ewolucja legitymacji autorytetu politycznego.....	199
Poziom dogmatyzmu percepcji i odbioru autorytetu	199
Konfiguracja kulturowa	200
Zakres innowacyjności	202
Zakres pełnionych funkcji.....	202
3. Sprzężenie zwrotne autorytetu politycznego i systemu społeczno-politycznego	203
Społeczeństwo pierwotne.....	204
System władzy tradycyjnej.....	206
Państwo autorytarne.....	209
Państwo totalitarne.....	214
Autorytet polityczny a współczesna demokracja	219
Demokracja jako determinanta autorytetu politycznego	220

ROZDZIAŁ VIII

CZY KRYZYS AUTORYTETU POLITYCZNEGO?	225
1. Kryzys autorytetów politycznych: konceptualizacja	225
Kryzys autorytetu politycznego: dwie tezy	226
Czynniki determinujące kryzys autorytetu politycznego	227
Symptomy i oznaki kryzysu autorytetu politycznego.....	230
Kryzys autorytetu politycznego: deklaracja, przekonanie czy regulacja?	232
2. Kryzys autorytetu politycznego w Polsce: weryfikacja empiryczna	233
Autorytety Polaków w czasie transformacji systemowej	234
Potrzeba autorytetu (1994).....	235
Potrzeba i uznanie autorytetu a płeć	235
Potrzeba i uznanie autorytetu a wiek.....	236
Uznanie autorytetu a miejsce zamieszkania	236
Uznanie autorytetu a status materialny	237
Potrzeba autorytetu (2009).....	237
Zakres zdolności regulacyjnych autorytetów	239
Nośniki roli autorytetu dla Polaków w okresie transformacji	240
Autorytet polityczny, jako kategoria personalna	241
Deprecjacja nośników autorytetu politycznego	243
Autorytety publiczne	245
Autorytety polskiej młodzieży.....	247
Autorytet polityczny, jako kategoria instytucjonalna.....	248

---

3. Czy kryzys autorytetu politycznego w Polsce: diagnozy i interpretacje	250
Wymiary kryzysu autorytetu	250
Autorytet polityczny, jako miara społecznego zaufania?	250
Autorytet polityczny, jako miara kompetencji?	251
Autorytet polityczny, jako przewodnik moralny?	251
Autorytet polityczny, jako zdolność regulacji?	252
Determinanty „erozji” roli i instytucji autorytetu politycznego w Polsce	253
Czynniki o charakterze uniwersalnym	253
Czynniki specyficzne dla Polski	255
Czynniki specyficzne dla polskiej transformacji	255
Czynniki „erozji” nośników autorytetu politycznego w Polsce	256
Czynniki delegitymizacji a wyzwania dla autorytetu politycznego ...	258
ZAKOŃCZENIE	261
BIBLIOGRAFIA	267